

партии в социально-политической жизни Западной Украины в 1918–1926 гг. Показано, что основу источниковой базы исследования составили архивные материалы (содержащие информацию о деятельности центральных партийных органов радикальной партии, ее уездных и местных ячеек), воспоминания, сборники и публикации программных документов, а также пресса.

Ключевые слова: *источники, политическая жизнь, политические силы, архивный источник, мемуары, пресса, программный документ*

The article is devoted to the research the aggregate (system) sources of political activity Ukraine Radical Party, one of the most active in political respect parties' in the social-political life of the Western-Ukrainian land in the 1918–1926 year. It is shown, that the basis of information sources, the study was archival materials (containing information about the central party of the radical Party, its district and local centers), memories, collections and publishing policy documents and newspapers of that time.

Key words: *sources, political life, political power, archival sources, memoirs, newspapers, policy document.*

УДК 93 (477) : 94 (498)

ББК 63. 3 (4 Рум.)

Володимир Кройтор

УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ В ПОЛІТИЦІ РУМУНІЇ (1918–1927 рр.): ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ КОНТЕНТ

В статті зроблено аналіз новітнього періоду історіографії українського питання в політиці Румунії (1918–1927 р.). Головна увага привернута висвітленню українсько-румунських політичних відносин. Вказано на кон'юнктурний характер окремих публікацій. Автор застерігає від однобічних оцінок двосторонньої проблематики. Зроблено верифікацію історіографічних концепцій даної проблематики.

Ключові слова: *континуїтет, дискредитація, рудимент, кон'юнктура, маніпуляція.*

Вихід на політичну арену незалежної України змінив геополітичну ситуацію на Сході Європи. Це зумовило потребу у розвитку її міжнародних зв'язків. Одне з визначальних місць у них належить сусідній Румунії, пов'язаній з Україною спільним історичним минулим. Ці обставини зумовили потребу розробити нову стратегію двосторонніх стосунків між обома державами. У значній мірі вона залежить від об'єктивної оцінки історичного минулого українсько-румунських відносин. Їх суб'єктивне, упереджене висвітлення певними політичними колами завдає шкоди конструктивному розвитку стосунків між державами, гальмує взаємовигідне співробітництво. Об'єктом особливої уваги стали історичні події після Першої світової війни.

Румунія намагається зміцнити статус держави як надійного партнера по стабільності та безпеці в Європі і вважає, що відносини з Україною мають пріоритетний характер. Обидві країни прагнуть успішно завершити соціально-економічні та політичні реформи і стати розвинутими державами. Румунія стала членом НАТО і Європейського Союзу, Україна декларує такі прагнення. На початку XXI століття Україна прискорила розвиток демократичних процесів, які потребують якісно нових засад формування її зовнішньої політики. Національна стратегія європейської інтеграції відкриває для України можливість формування нових партнерських відносин із Румунією. Перспективи розгортання українсько-румунських відносин вимагають подолання тенденційних підходів до висвітлення історичного минулого наших народів.

Дослідження українського питання в політиці Румунії між двома війнами є назрілим та актуальним завданням. Варто з'ясувати різнобічні аспекти взаємин у недалекому минулому, їх обставини, причин і наслідків, щоб уникнути непорозумінь у майбутньому. Зараз створюються сприятливі умови для наукового і всебічного висвітлення багатьох аспектів цієї проблеми.

Актуальність теми полягає також у вивченні форм і методів реалізації державної політики Румунії щодо українців у міжвоєнний період для врахування специфіки сучасних тенденцій розвитку українсько-румунських відносин у реальних умовах добросусідського, взаємовигідного співробітництва.

Зрештою, вивчення даної теми дасть можливість всебічно розкрити маловідомі сторінки історії крізь призму загальноєвропейського інтеграційного процесу, що залишились поза увагою дослідників через надмірну заідеологізованість радянської історичної науки. Це дозволить уникнути можливих ідеологічних пасток та повніше використати ресурси сучасних підходів стосовно подібної проблематики.

Метою даної статті є висвітлення історіографічного контенту українського питання в політиці Румунії другої половини 50-х – початку 90-х рр. минулого століття через призму румунсько-українських відносин, які ще в достатній мірі не стали об'єктом наукових пошуків. Ця мета реалізується на тлі виконання таких дослідницьких завдань:

- простежити історичні умови захоплення королівською Румунією українських етнічних земель у період розгортання боротьби українського народу за свою державну незалежність;
- дослідити вплив міжнародних факторів на румунську політику щодо українців і з'ясувати їх наслідки;
- розкрити суть державної політики Румунії щодо української національної меншини в різних сферах життя;
- визначити місце українського питання для румунської правлячої верхівки;
- проаналізувати взаємозв'язок історичних процесів у Румунії та Україні в загальному контексті всесвітньої історії.

Об'єктом дослідження є історіографічний контент є сукупності суспільно-ідеологічної, соціально-економічної, національно-культурної політики Румунії в українському питанні на протязі першого повоєнного десятиліття.

Предметом дослідження є умови формування національної ідеології румунської політичної еліти; розвиток національно-визвольного руху українців Буковини і Бессарабії проти румунської експансії; державна політика асиміляції українців.

У статті на основі ретроспективного аналізу здійснено спробу комплексного дослідження українського питання в політиці Румунії; робота ґрунтується на опрацьованих архівних джерелах, значна частина яких вперше запроваджується до наукового обігу, а також на опублікованих документах та матеріалах.

Автор увів до наукового обігу матеріали, пов'язані з тенденціями суб'єктивного підходу окремих представників зарубіжної науки щодо української проблеми та національно-державницьких устремлінь в українському середовищі. На основі переосмислення результатів попередніх досліджень та аналізу геополітичної ситуації, що склалася в післявоєнній Європі, автор оцінив Хотинське повстання, з'ясувавши його мету і наслідки.

Особистим внеском автора є вивчення української проблеми в ідеології румунської політичної еліти, обставин і результатів анексії Румунією Північної Буковини в 1918 р., південно-східної частини Галичини в 1919 р., висвітлення матеріалів про вплив зовнішньополітичного фактору на українське питання у політиці правлячих кіл Румунії в історії міжнародних відносин.

Історіографічна та джерелознавча новизна дослідження зумовлюється методологічним підходом дисертанта до аналізу наявних чи близьких до теми публікацій, підготовлених в Україні, в українській діаспорі та за кордоном. До наукового обігу вводиться значна кількість нового фактичного матеріалу, що водночас має забезпечити достовірність оцінок та висновків даної роботи.

У другій половині 50-х років минулого століття розпочинається дуже важливий період в дослідженні українського питання в політиці Румунії як у вітчизняній науковій школі, так і за рубежем. Цей період характеризувався переходом історичної науки на партійні засади та зміщенням досліджень на загально-специфічні аспекти. Його надмірна заідеологізованість значно звужувала наукову цінність роботи вчених. Ідеологічна заангажованість характерна для авторів популярного історичного нарису “Північна Буковина, її минуле і сучасне” [19]. Наприклад, вони стверджували, що для учасників Всебуковинського віча 3 листопада 1918 р. у Чернівцях Україна була “символом більшовизму” [19, с.81]. Це тлумачення не підтверджується документально і може бути лише окремою думкою авторів.

Певним винятком можна вважати вихід у 60-х рр. 26-томної “Історії міст і сіл Української РСР”, особливо тому “Чернівецька область” [15], у якому досліджено історичне минуле північної частини Буковини і Бессарабії. Видання могло б сприяти висвітленню української проблеми в політиці Румунії. Редакційна колегія зазначила, що в ньому “спростовуються антинаукові твердження німецьких та румунських буржуазних істориків” [15, с.6]. Подібне трактування має суб’єктивний характер.

Перекручене тлумачення історичних подій супроводжує названі нижче факти. Події 1918 р. зображені так: “Під впливом Великої Жовтневої соціалістичної революції у жовтні 1918 року трудящі Австро-Угорщини повалили габсбурзьку монархію. Це активізувало боротьбу народних мас за встановлення Радянської влади і в районах Буковини, загарбаних Австрією” [15, с.49]. Виходячи з цієї тези, можна зробити висновки, що Північну Буковину населяв суцільний масив окремих народів, які вели перманентну боротьбу за владу у формі рад, а повалення австрійської монархії її тільки прискорило. Вони пишуть, що “на шляху революційної боротьби трудящих Буковини за встановлення Радянської влади і возз’єднання з Радянською Україною стали на перешкоді українські буржуазні націоналісти” [15, с.49]. Якщо врахувати фактичну відсутність в Буковині української буржуазії і те, що “радянською” Україна стала пізніше, то неісторичність наведених аргументів і їх підміна штучними не викликає сумнівів.

Підготовка до друку “Історії міст і сіл Української РСР” значно активізувала історичне опрацювання проблематики. Поряд з нею вийшли у світ монографії, які мали солідну джерельну основу, але їх автори показували історичні події з офіційної точки зору. До них належать праця К.Ципка “Велика Жовтнева соціалістична революція і боротьба трудящих Буковини за владу Рад та возз’єднання з Радянською Україною” [32]. Він вважає такою, що не відповідає “історичній правді”, думку про стихійний характер Хотинського повстання у працях С.Рубана, А.Александрі, а також С.Бантке і А.Юрченка” [32, с.107]. Автор підкреслює, що “твердження про стихійність і непричетність Хотинського повстання до більшовизму і Радянської влади виникло зразу ж після повстання і пішло від дрібнобуржуазних куркульських елементів, діячів розпушеного румунами земства, які були втягнуті в загальнонародне повстання і потім прийшли в табір інтервентів” [32, с.108].

Посилаючись на Наказ загальних зборів біженців Хотинського повіту від 4 лютого 1919 р., постанову зборів групи членів Бессарабського комітету від 13 лютого 1919 р. та доповідну записку представникам держав Антанти в Одесі від 11 лютого 1919 р. [31, с.91–111], він пише, що “саме ці (тобто за його твердженням дрібнобуржуазні елементи. – В.К.) намагалися заслужити довір’я в інтервентів”, а тому “писали про стихійність і непричетність повстання до більшовизму і Радянської влади” [32, с.108].

Прагнучи вписати Хотинське повстання 1919 р. у загальноприйнятту схему ідеологічного континуїтету радянської історіографії, автор монографії намагався довести, що воно було підготовлене більшовиками і “зливалося з революційними повстаннями, що палали тоді на Україні” [32, с.108]. Він пише, що для організації повстання в Хотин-

ні було спеціально створено підпільний революційний комітет, який закликав у своїй відозві “підніматися на боротьбу з інтервентами” [32, с.108]. Однак автор обґрунтовує припущення лише на спогадах учасників подій, зокрема Л.Токана.

К.Ципко стверджує, що Хотинський революційний комітет створював подібні собі ревкоми у селах північної частини Бессарабії, які займалися організацією повстання [32, с.108–110]. За його версією, ревкоми створювали повстанські загони. Однак він не підтверджує цю тезу жодними іншими документами, окрім спогадів. Він пише, що “одночасно з Хотинським революційним комітетом, який очолив підготовку до збройного повстання проти румунських інтервентів, за Дністром, в Кам’янець-Подільському утворився комітет “Бессарабського національного союзу”, а в Могилеві-Подільському – “Комітет врятування Бессарабії” [32, с.108–110]. За версією автора виходить, що ці організації були непричетні до підготовки повстання, яким займалися очолювані більшовиками ревкоми.

Якщо дотримуватись схематичного припущення К.Ципка про роль підпільних ревкомів у підготовці повстання, то цілком нелогічним видаються описані ним події 19 січня 1919 р. Аналізуючи початок повстання цього дня, він зазначає, що “румунські інтервенти, захоплені зненацька повстанцями, почали тікати і здаватись в полон” [32, с.110]. Автор пише, що коли Хотинський революційний комітет про це “довідався”, то чомусь аж на третій день від початку повстання, тобто 22 січня 1919 р., на засіданні “детально розробив план повстання” [32, с.111]. Він обійшов увагою той факт, що, оволодівши Хотином, повсталі проголосили владу власне Директорії, а не військово-революційного комітету, як поступали у таких випадках більшовики.

Подібні розбіжності зустрічаються при висвітленні повстання 113-го полку в листопаді 1919 р. Він вважає, що для цього “більшовиками був створений підпільний осередок, який і проводив серед солдатів роботу” [32, с.134]. Але ні сам автор, ні румунська слідча комісія не наводять жодних документів щодо причетності до цього повстання більшовиків.

Аналіз економічного становища північної частини Буковини і Бессарабії у міжвоєнний період та розвиток національно-визвольного руху краю певним чином розкрито в роботі В.Курила “У боротьбі за визволення. Революційно визвольний рух на Буковині у 1922–1940 роках” [20]. Опираючись на архівні матеріали і документи, автор підкреслює, що “методологічною основою даного дослідження є твори класиків марксизму-ленінізму, а також рішення і постанови Комуністичної партії Радянського Союзу” [20, с.49]. Тому його роботу можна вважати нарівні з іншими радянськими істориками, які не відходили від ідеологічних схем.

Певний внесок у дослідження проблеми внесли російські радянські історики. Цьому сприяв Інститут слов’янознавства і балканістики Академії наук СРСР. Авторський колектив у складі А.Язькової, Є.Карпещенко, І.Левіта, Ю.Пісарєва під керівництвом М.Лебедева у 1971 р. видали двотомне видання “Історія Румунії – 1918–1970” [33]. Можна погодитися з ними про те, що “деякі питання румунської історії вказаного періоду до цього часу не одержали ще остаточного повного висвітлення в науковій літературі” [33, с.7]. Виходу у світ цієї роботи передували узгоджені з румунськими істориками наукові консультації та обговорення спільних проблем у Бухаресті.

У цій роботі авторський колектив зосередив свій науковий потенціал на обґрунтуванні закономірності встановлення в Румунії комуністичного режиму. Фокусуючи увагу на соціально-економічних і зовнішньополітичних проблемах, вони обійшли увагою питання міжнаціональних стосунків румунського королівства. Автори розглядали українську проблематику з класових позицій солідарності російських, румунських та українських робітників і селян, очолюваних комуністами у їх спільній боротьбі проти “пануючих класів”. Надміру обтяжені вузькокласовими акцентами, викладені ними події міжвоєнного періоду не дали змоги розкрити особливості досліджуваної проблеми.

Основна увага істориків була привернута до розгляду питань радянсько-румунських відносин, які розглядалися авторами в тісному зв'язку із загальним курсом румунської зовнішньої політики даного періоду. У працях В.Виноградова “Две Румынии и Советская Россия (ноябрь 1917–1918 гг.)” [8, с.30–49], А.Зайончковського “Подготовка России к империалистической войне” [14] та деяких інших, національні проблеми ототожнюються із соціальними. Ці автори та інші російські дослідники-балканісти у політиці королівської влади вбачали еволюцію нацистського режиму, спрямованого проти СРСР, а в Румунії проти робітничого руху. Національний фактор перебував за межами уваги вчених.

Дискредитації історичних досліджень слугували окремі публікації радянських вчених у журналі “Вопросы истории”. Так, В.Лунгу писав: “Румунська олігархія в змові з контрреволюційним командуванням цього фронту, за правилами Центральної Ради на Україні і “Сфатул Церій” на початку грудня 1917 р. приступила до здійснення контрреволюційного перевороту в Бессарабії” [23, с.18–20]. Цей псевдонауковий ідеологічний випад не відповідає дійсності. Виходить, що анексія Румунією Бессарабії здійснювалась під безпосереднім керівництвом Центральної Ради. В дійсності УНР хотіла встановити дипломатичні відносини з Румунією, щоб врегулювати територіальну проблему мирним шляхом і поділити майно Румунського фронту, але ці спроби не вдалися через українофобську позицію румунського уряду [7, с.48–55].

Торкаючись українсько-румунських відносин, історики Румунії, віддаючи данину пануючій комуністичній ідеології, видали чимало робіт, в яких звертали увагу на позитивні сторінки в історії обох народів. Особливо це торкається праць І.Богдана “Cronicele slavo – romine dir sec. XV–XVI. Cronicile medievale ale româniei” [35] та К.Джуреску “Principatele Române la XIX” [39], а також В.Васілієва “Schitiile agatirși pe teritoriul României” [48]. У фундаментальній 6-томній “Istoria României” [42] галицьку землю та її різночасних правителів згадано на 82-х сторінках із 1140 наявних. Автори показували значний український вплив на румунські землі [42, р.303]. Варто відмітити, що в цій роботі звернуто увагу на спільну боротьбу обох народів проти завойовників [45, р.122–123]. Проте в цей час були відсутні альтернативні підходи щодо висвітлення спільних конфінальних проблем, що не вкладалися в концепційний вимір існуючої ідеологічної системи. Загалом, ці дослідження характеризувалися відсутністю значних здобутків у висвітленні проблеми.

Відновлення національної державності України заклало фундамент для значного розгортання наукових досліджень вітчизняної та зарубіжної історії.

У працях сучасних українських істориків В.Боечка [3, с.67–68], О.Ганжи [4], І.Піддубного [6], Л.Гайдуков, Д.Веденєєв [9, с.72–74], В.Ботушанського [5] та інших викладено найбільш характерні підходи до трактування українського питання в міжнародній, соціально-економічній, суспільній та культурній політиці Румунії. Автори дали широкий спектр відомостей про українські етнічні землі Буковини і Бессарабії. Проблемі україно-румунських взаємовідносин у їх політичній ретроспективі присвячені дослідження С.Аппатова [1, с.91–92], І.Макана [1, с.91–92], Л.Гайдукова [9, с.72–74], Д.Веденєєва [9, с.72–74] та Ф.Проданюка [26, с.69–70]. Особливості відносин між Україною і Румунією стали об'єктом досліджень М.Держалюка [12] і О.Павлюка [25, с.114–138]. Отже, розгляд проблеми поступово набуває системного характеру.

Відомий дослідник теорії нації Г.Касьянов у своїй роботі “Теорії нації і націоналізму” [18] вважає, що “історики України виношують одне інтелектуальне завдання – легітимізацію національно-державницьких домагань української нації історичними документами” [18, с.352]. Однак про такий напрям історичних досліджень за радянських часів не могло бути мови. Трансцендентно висвітлюючи українське питання, О.Кучик справедливо вважає, що складні обставини державного будівництва України спричинили неоднозначне сприйняття української проблематики, тому “лише прого-

лошення незалежності України дало можливість поглянути на історію державотворення по-новому” [21, с.6]. Виходячи з цього, цілком закономірним видаються спроби сучасної науки змінити стереотипний рудимент трактування історичних подій минулого українського народу.

Останнім часом збільшилась питома вага дисертаційних досліджень різних аспектів етнополітичних відносин. О.Добржанський стверджує, що “українці Буковини стали своєрідним етнічним форпостом українського народу на південному заході, знаючи сильних асиміляційних впливів” [13, с.3]. Натомість В.Головко пише про “дискретність української державної традиції” [11, с.4]. Він вважає, що зараз в українській історичній науці запала криза. О.Семотюк слушно вважає, що, “прагнучи забезпечити Європу від геополітичних посягань Росії, австро-угорські та німецькі політики шукали в особі неросійських народів царської імперії своїх союзників” [27, с.11].

Акцентуючи увагу на важливому значенні дослідження українського питання О.Бетлій зауважує, що “політика країн Центральної Європи щодо українського питання після Першої світової війни досі не становить предмет окремого висвітлення в українській і зарубіжній історіографії, не зважаючи на те, що представляє глибокий науковий інтерес” [2, с.1].

Відомі українські вчені О.Реєнт та О.Лисенко, порівнюючи наслідки світових війн ХХ століття, підкреслюють, що “в результаті Першої світової війни ідею незалежної Української держави вдалося реалізувати майже одразу. Появу незалежної України після Другої світової війни довелося очікувати понад півстоліття” [16, с.36]. Торкаючись українського питання в політиці Румунії після Першої світової війни, вони наголошують, що “у планах творення “Великої Румунії” значне місце також відводилося східним надбаням за рахунок земель, на яких проживали переважно українці” [16, с.23].

Дослідник міжнародних чинників української проблеми В.Кушнір переконує, що українське питання “ще не мало формально-правового розв’язання, як проблема української меншини у Польщі, Румунії” [22, с.17]. С.Гакман у роботі “Проблема Бессарабії та Буковини у контексті радянсько-румунських міждержавних відносин 1917–1940 рр.” зазначає, що “болючість цієї проблеми не тільки в історіографії, але й в свідомості громадян України, Республіки Молдова та Румунії, оскільки “історична справедливість” у кожній із сторін була своєю, а деякою мірою залишається такою й тепер” [10, с.3].

Значний доробок у досліджувану проблематику вніс авторський колектив Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича монографією “Буковина в контексті європейських міжнародних відносин (з давніх часів до середини ХХ ст.)” [6]. Вдало використавши багатий документальний матеріал, результати сучасних досліджень, авторський колектив (В.Ботушанський, С.Гакман, Ю.Макар, О.Масан, І.Піддубний, Г.Скорейко) висвітлив місце Буковини як однієї з історичних областей України у міжнародних відносинах європейських країн. При цьому значна увага приділена значенню Буковини і Хотинщини як об’єкта дипломатичної і збройної боротьби країн Антанти і Четверного союзу в роки Першої світової війни і в міжвоєнний період. Торкаючись проблеми розв’язання спірних питань щодо дотримання принципу поділу історичних областей за етнічною ознакою з наступним прилученням до своєї національної батьківщини, вони підкреслюють, що “з огляду на значну змішаність населення по лінії стику різних етносів дотримання цього принципу було досить проблематичним” [6, с.6].

Історичні дослідження сприяють розвитку культури українського суспільства, застерігають від деструктивних процесів, служать виробленню науково обґрунтованої державної політики.

Сучасні російські історики надають певного значення висвітленню української проблеми в політиці Румунії міжвоєнного періоду. У цілому, їх точка зору суттєво не змінилася від радянських попередників. У статті “Україна у зовнішньополітичних концепціях Румунії” так трактується захоплення Буковини в листопаді 1918 р. Румунськими військами: “Вступ румунської армії в північну частину Буковини та рішення “Генерального конгресу” віддалили на 22 роки здійснення волі українського населення краю, виявленого 3 листопада 1918 р. на Буковинському народному віче в Чернівцях” [29]. Таке тлумачення дублює звичну ідеологічну схему радянської історичної науки.

Деякі новітні російські видання перекручують роль українського фактору в політиці Румунії. Описуючи події Татарбунарського повстання на сторінках інтернет-журналу “Русская жизнь”, видавці підкреслюють, що в таких великих повстаннях, як Хотинське і Татарбунарське, проти румунської окупації вели боротьбу “бессарабські молдаване” [28]. Деякі автори кон’юнктурно зображують взаємовідносини українського і румунського народів, ототожнюючи поняття “російське” і “руське” [24]. У цілому російська історіографія розглядає українське питання в контексті російських або радянських зовнішньополітичних інтересів.

Між тим, окремі елементи української історії подекуди стали об’єктом маніпуляцій, які посягали на історичне минуле нашого народу. Автор публікації молдавського видання “Glasul națiunii” так описує українське минуле: “Перші дані про Україну відносяться лише до XVII ст. Ми не вважали за потрібне займатися можливою середньовічною історією цієї країни, епохою з усіх точок зору туманною, як її описують росіяни та українці, з чого важко відрізнити легенду від реальності, а крім того, спірною є епоха стосовно того, кому належить ця історія – росіянам чи українцям?” [40]. Глибше і системне вивчення вітчизняними дослідниками спільного історичного минулого включено з усіма нашими сусідами унеможливить подібні пасажі.

Поворотним рубежем сучасного етапу досліджень у Румунії стала груднева революція 1989 р., яка повалила тоталітарний режим комуністичної диктатури Чаушеску і започаткувала демократичні зміни в країні. Вони сприяли появі у різноманітних виданнях численних публікацій щодо української проблематики міжвоєнного періоду, в тому числі тих, які раніше були заборонені або ж так званих “білих плям”, на які накладали табу.

Основна кількість опублікованих досліджень та нових історичних розвідок щодо українського питання в політиці Румунії в кінці ХХ ст. має упереджений характер. В окремих статтях деякі автори ставлять під сумнів історичні обставини формування та розвитку румунсько-українських відносин. З кінця 90-х рр. ХХ ст. дослідження набули більш прагматичного характеру, хоча науковці в своїх пошуках приділяють більше уваги російській історії і румунсько-радянським відносинам.

На початку 90-х рр. ХХ ст. було опубліковано велику кількість мемуарів визначних політичних діячів, учасників подій міжвоєнного часу, документальних і частково архівних матеріалів, про які раніше не було відомо. Ретроспекції історичних подій присвячений монографічний екскурс І.Лупеску “Monumentele unirii” [43]. Її автор пише: “Після багатьох століть Румунія стала державою, яка об’єдналася в кордонах стародавньої Дакії” [43, р.15]. Подібна аналогія анахронічна, оскільки землі Дакії за часів Траяна займали лише частину сучасної румунської території.

У резонансному дослідженні “Prim-Miniștrii României-Marii” історик М.Неделя дає портретну характеристику двадцятьом керівникам румунського уряду міжвоєнного періоду. Дослідник скрупульозно проаналізував політику І.Братіану, цитуючи його публічні заяви про неприпустимість міжнародного контролю становища національних меншин у румунській державі. Українофобську позицію пояснює побоюванням сепаратистських тенденцій [44, р.19]. М.Неделя трактує їх діяльність з позиції національних пріоритетів тодішньої румунської держави. Однак він не користується зарубіжною

літературою. Тому це надає дослідженню однобічного, суб'єктивного характеру. Інший дослідник, Ф.Ангел, вважає, що об'єднання Бессарабії з Румунією в 1918 р. мало важливе міжнародне значення, оскільки воно “надихнуло на об'єднання Польщі з Литвою” [34, р.21].

Румунський історик Ф.Константіну у передмові до другого видання “O istorie sinceră a poporului Român” [36] пише, що намагався висвітлити найяскравіші події в історії Румунії неупереджено. Приєднання Бессарабії до Румунії він називає “променем світла” у хаосі війни, а захоплення Буковини румунськими військами її “поверненням” [36, р.14–15]. Тобто автор продукує уже відомі оцінки інших румунських істориків щодо “історичних прав” на окремо взяті землі.

Менш переконливими видаються аргументи Ф.Костантіну щодо Бессарабії. Він підкреслює, що угоду від 28 жовтня 1920 р. про її приєднання до Румунії Великобританія ратифікувала лише в 1922 р., Франція – в 1924 р., Італія – в 1927 р., США цього питання офіційно не розглядали, а Японія і СРСР взагалі її не визнавали. Така ситуація свідчить про неоднозначні підходи провідних держав світу щодо бессарабської проблеми.

Варто відмітити об'єктивне висвітлення автором національних проблем румунсько-українських відносин. Ф.Константіну наголошує на тому, що вони були причиною відставки уряду І.Братіану в 1919 р. Аналізуючи обставини формування румунської держави і характер суспільних відносин, він пише: “Разом з великим об'єднанням народу, Румунія отримала значні проблеми з етнічними групами, що населяли її провінції” [36, р.296]. Автор звертає увагу на те, що І.Братіану довелося вести вперту боротьбу на Паризькій мирній конференції, щоб добитися визнання Антантою права на окуповані Румунією Бессарабію і Буковину. Він підкреслює той факт, що І.Братіану вважав національною меншиною у Румунії лише євреїв. Жорстке ставлення до національних меншин цей політик не змінював до своєї смерті в 1927 р. Автор зазначає, що після цього в Румунії настала інша епоха новітньої історії.

Дослідник Р.Економу піддає обструкції буковинських українців за безальтернативність ідеї поділу Буковини в жовтні 1918 р. у своїй роботі “Unirea Bucovinei 1918” [38]. У більшій мірі необгрунтованою видається використана автором на першій сторінці цитата із сучасного видання “Viața noastră” від 27.10.1918 про те, що Буковина історично і географічно є румунською землею. Наведені ним же в роботі численні приклади і документи ставлять під сумнів таке твердження. Румунською мовою “бук” перекладається “fag”, “буковий” – “de fag”, а мешканець краю “буковинець” – “bucovinean” [37, р.53–54]. Власне українська назва цілого краю слугує найпереконливішим аргументом його походження.

Однобічні оцінки української історії характерні для першого англомовного румуно-американського колективного дослідження “A history of Romania” [46]. У її передмові І.Болован, Ф.Константіну, П.Міхельсон, І.Поп, К.Попа, М.Попа, І.Скурту, К.Трептов, М.Вальтур і Л.Уатс зазначають, що намагалися створити синтез румунської історії, що стало можливим після зняття “залізної завіси”. Вони пишуть, що це відкинуло ідеологічну скутість, яка обмежувала і деформувала румунську історіографію в останній половині ХХ ст. Їхня робота має ґрунтовну бібліографічну основу із румунських та англомовних видань. Це значно розширює спектр аналітичних оцінок авторським колективом важливих подій у історії Румунії. Але вони не позбулися методологічних стереотипів своїх попередників щодо характеристики румунсько-українських відносин упродовж міжвоєнного періоду.

Трактуючи міжнародні події з позиції румунської історичної науки, автори, у порівнянні з англомовним виданням “A History of Romania”, роблять деякий крок вперед у висвітленні національної політики румунської держави. Вони пишуть, що “опинившись на становищі національної меншості, деякі представники цих національностей

недружелюбно сприйняли введення румунської адміністрації в об'єднаних провінціях, звинувачуючи її в проведенні політики асиміляції” [17, с.573]. Визнаючи національні меншини Румунії як “носіїв самотньої культури”, автори чомусь зовсім нічого не згадали про українців у розділі “Становлення національних меншин в міжвоєнній Румунії” [17, с.573–575].

Розглядаючи Бессарабію і Буковину у 1918–1927 рр. з геополітичної точки зору, румунські автори часто уникають критичного аналізу етнополітичних процесів та явищ цих національно неоднорідних регіонів. Певною мірою відійти від встановлених стереотипів оцінки минулого румунсько-українських відносин вдалося румунським історикам у російськомовному виданні “История Румынии”. Вони наголошують, що “звільнившись від ідеологічних, а в окремих випадках і від методологічних канонів, автори змогли вільно вивчати і тлумачити події, ставлячи акцент на тому, що вони вважають суттю румунської історії” [17, с.9].

За останні роки румунська історична наука стала приділяти більше уваги проблемі українсько-румунських відносин міжвоєнного періоду. Чимало румунських вчених намагаються дослідити історію об'єктивно, враховуючи загальні тенденції цивілізаційних процесів в історії народів Європи. Зрозуміло, що в учених-істориків “у кожного своя особлива доля, своє бачення світу, свої пристрасті, сильні і слабкі сторони” [30, с.5]. Неупереджений аналіз української проблеми в політиці королівської Румунії дасть змогу оминати перепони на шляху конструктивного розвитку румунсько-українських відносин у цілому.

Вивчення національних аспектів історичного минулого українського народу в його етнічних землях, на колишніх теренах інших держав, зумовлено потребами нового імпульсу до розвитку міждержавних і міжнаціональних відносин як для юридичного захисту прав і свобод національних меншин, так і формування нового типу взаємовигідних двосторонніх відносин. Всебічне дослідження українського питання в політиці Румунії допоможе заглянути в перспективу україно-румунських відносин.

Певну увагу дослідженню проблеми приділяє сучасна зарубіжна історична наука, насамперед англо-американська, де в минулому столітті були створені умови для вивчення історії країн Східної і Центральної Європи. Вона досить критично оцінює претензії румунських істориків на Бессарабію і Буковину.

У ХХ ст. американські фахівці уважно досліджували процеси, що відбувались у румунській історичній науці. Вони притримувалися поглядів, що вона перетворилася в частину політики. Відомий американський дослідник Ш.Спектор, спеціаліст із румунської та російської історії критично аналізує політику румунської дипломатії І.Братіану на Паризькій мирній конференції [47].

Провідний американський вчений з історії Румунії К.Хітчинс у роботі “Rumania 1866–1947” [41] дає свою характеристику міжвоєнного періоду. Можна погодитися з автором, що румунська політика її повоєнних урядів була сформована Версальсько-Вашингтонською системою. Він вважає, що провідну роль в політичному житті в Румунії в 20-их роках ХХ ст. відіграли національно-ліберальна і національно-селянська партії, і що тоді почав формуватись демократичний устрій держави, механізм якого зламався у 30-их роках [41, р.314–342].

Отже, у вітчизняній історіографії впродовж тривалого часу в основному домінували два підходи щодо досліджуваної проблеми – партійно-класовий і національно-демократичний. Вони залежали від суспільно-політичних обставин того часу. Суттєві зміни щодо більш об'єктивного її розгляду відбулися наприкінці 80-х-на початку 90-х років ХХ ст.

Радянська історіографія обмежувала дослідження румунсько-українських відносин соціально-економічними факторами, які вкладали у визначену партійною ідеологією наукову систему досліджень. Тому вони мали однобічний характер, який

відповідав пануючій у державі марксистсько-ленінській ідеології. У результаті цього домінуючі в українському суспільстві прагнення до політичної незалежності залишилися поза увагою більшості досліджень в УРСР.

Історична наука в Румунії, захищаючи свої інтереси, обминала увагою фактичні мотиви анексії українських земель та їх асиміляцію, обґрунтовувала так зване “історичне право” своєї країни на українські етнічні землі північної частини Буковини і Бессарабії та Придунав’я. Українсько-румунські відносини розглядалися із дискретно суб’єктивної точки зору. Важливе місце в розгортанні наукових досліджень посідає зарубіжна історіографія, яка в основному об’єктивно підходить до оцінки румунсько-українських відносин міжвоєнного періоду.

Насамкінець варто зазначити, що окремі складові частини досліджуваної проблеми висвітлено в працях як вітчизняних, так і зарубіжних істориків. Водночас історіографічний аналіз літератури, особливо зарубіжної, свідчить, що інтерпретація її окремих аспектів все ще має загальний характер. Рівень методологічної розробки теми, стан її наукового осмислення недостатній, як і спеціальних досліджень україно-румунських взаємин.

1. Аппатов С. Й. Українсько-румунські відносини : історія та сучасність / С. Й. Аппатов, І. М. Макан // Український історичний журнал. – К., 1999. – № 5. – С. 91–92.
2. Бетлій О. Українське питання в міжнародних відносинах Центральної Європи, 1919–1923 рр. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : спец. 07.00.02 “Всесвітня історія” / О. Бетлій. – К., 2003. – С. 1.
3. Боечко В. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан / В. Боечко, О. Ганжа, Б. Захарук. – К.: Основи, 1994. – 168 с.
4. Боечко В. Північна Буковина і Придунав’я – споконвічний терен України / В. Боечко // Політика і час. – Львів, 1992. – № 6. – С. 67–68.
5. Ботушанський О. Сільська кооперація на Буковині (80-ті роки XIX – початок XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : спец. 07.00.01 “Історія України” / О. Ботушанський. – Чернівці, 2001. – 12 с.
6. Буковина в контексті європейських міжнародних відносин (3 давніх часів до середини XX ст.). – Чернівці, 2005. – 742 с.
7. Веденєєв Д. Ровесник національного відродження: біля колиски дипломатії України: доба Центральної Ради / Д. Веденєєв, І. Гошуляк // Політика і час. – Львів, 1997. – № 2. – С. 48–55.
8. Виноградов В. “Две Румынии” и Советская Россия (ноябрь 1917–1918 гг.) / В. Виноградов // История СССР. – М., 1983. – № 5. – С. 30–49.
9. Гайдуков Л. Служба нового профілю: розбудова зовнішньополітичної служби Української держави Павла Скоропадського / Л. Гайдуков, Д. Веденєєв // Політика і час. – Львів, 1998. – № 6. – С. 72–74.
10. Гакман С. Проблема Бессарабії та Буковини у контексті радянсько-румунських міждержавних відносин. 1917–1940 рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук / С. Гакман. – Чернівці, 2001. – С. 3.
11. Головка В. Криза сучасної української історичної науки: теоретичний та історіографічний контекст : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : спец. 07.00.06 “Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни” / В. Головка. – Дніпропетровськ, 2000. – 20 с.
12. Держалюк М.С. Міжнародне становище України та її внутрішня боротьба у 1917–1922 рр. / М. С. Держалюк. – К., 1998. – 288 с.
13. Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора істор. наук спец. 07.00.01 “Історія України” / О. Добржанський. – Чернівці, 1999. – 27 с.
14. Зайончковский А. Подготовка России к империалистической войне / А. Зайончковский. – М., 1926. – 284 с.
15. Історія міст і сіл Української РСР. Чернівецька область. – К.: Головна ред. Укр. рад. енциклопедії АН УРСР, 1969. – 704 с.
16. Історія України. Маловідомі імена, події, факти : збірник статей. – К., 2004. – Вип. 26. – С. 36–41.
17. История Румынии. – М.: Изд-во Весь мир, 2005. – 585 с.
18. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму / Георгій Касьянов. – К.: Либідь, 1999. – 352 с.
19. Курило В. Північна Буковина, її минуле і сучасне / В. Курило, М. Ліщенко, та ін. – Ужгород : Карпати, 1969. – 246 с.
20. Курило В. У боротьбі за визволення. Революційно-визвольний рух на Буковині у 1922–1940 рр. / В. Курило. – Львів, 1977. – 180 с.

21. Кучик О. Україна в зовнішній політиці Антанти (1917–1920 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : спец. 07.00.01 “Історія України” / О. Кучик. – Львів, 2002. – 20 с.
22. Кушнір В. Ліга націй та українське питання. 1919–1934 рр. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : спец. 07.00.02 / В. Кушнір. – Львів, 2000. – С.17.
23. Лунгу В. Установление в Бессарабии оккупационного режима королевской Румынии / В. Лунгу // Вопросы истории. – М., 1982. – № 10. – С. 18–20.
24. Молдова. Материк. Інформаційно-аналітичний портал постсоветського простору [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tuad.nsk.Ru-histori/works/ukrXX/a.11.html>=30.11.2002-с.2.
25. Павлюк О. Зовнішня політика ЗУНР / О. Павлюк // Київська старовина. – К., 1997. – № 3–4. – С. 114–138.
26. Проданюк Ф. Дипломатія держави Павла Скоропадського / Ф. Проданюк // Політика і час. – Львів, 1992. – № 5. – С. 69–70.
27. Семотюк О. Україна в політичному процесі Європи 1914–1921 рр. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 “Політичні інститути і процеси” / О. Семотюк. – Львів, 1999. – 18 с.
28. Татарбунарское восстание 1924. Русская жизнь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hrono.ru/sobyty/1924rum.html> = 03.10.2002
29. Украина у внешне политических концепциях Румынии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hrono.ru/sobyty/1924rum.html> = 03.10.2002
30. Урсу Д. Историография истории Африки / Дмитрий Урсу. – М. : Высшая школа, 1990. – С. 5.
31. Хотинское восстание : сборник документов. – Кишинёв : Штиинца, 1976. – 441 с.
32. Ципко К. Велика Жовтнева соціалістична революція і боротьба трудящих Буковини за владу рад та воз’єднання з Радянською Україною / К. Ципко. – Чернівці, 1958. – 222 с.
33. Языкова А. История Румынии : в 2 т. / А. Языкова , М. Карпещенко, И. Левит [и др.] – М. : Наука, 1971. – Т. 2. – 742 с.
34. Anqel F. Naşterea unui stat Baltic Lituania / F Anqel // Magazin istoric. – Bucureşti, 2005. – № 2. – P. 21–23.
35. Bogdan I. Cronicile slavo – române din sec. XV–XVI. Cronicile medievale ale României / I. Bogdan. – Bucureşti, 1959. – Vol. II. – 332 p.
36. Constantiniu F. O istorie sinceră a poporului român / F. Constantiniu . – Bucureşti: Univers Enciclopedic, 1999. – 556 p.
37. Dicţionar ucraïnean-român. Українсько – румунський словник. Editura didactică şi pedagogică. – Bucureşti, 1999. – 720 p.
38. Economu R. Unirea Bucovinei 1918 /R. Economu. – Bucureşti: Editura fundaţiei culturale Române, 1994. – 196 p.
39. Giurescu C. Principatele Romîne La XIX / C. Giurescu . – Bucureşti, 1957. – 206 p.
40. Glasul naţiunii // Chişinău. – 1992. – 7 aprilie.
41. Hitchins K. România 1866-1947 / K. Hitchins . – Bucureşti, 1996. – 380 p.
42. Istoria României. – Bucureşti: Editura academiei Republicii populare Romîne, 1964. – Vol.IV. – 860 p.
43. Lupescu I. Monumentele unirii / I. Lupescu . – Bucureşti, 1985. – 228 p.
44. Nedelea M. Prim – Miniştrii României – Mari / M. Nedelea . – Bucureşti : Casa de editură şi presă “Viaţa Românească”, 1991. – 180 p.
45. Petru Rareş. – Bucureşti: Editura Academiei Republicii Sociăliste România, 1978. – 336 p.
46. Treptow K. A history of Romania / K. Treptow. – Iaşi : The Romanian cultural Foundation, 1996. – 724 p.
47. Spector S. România at the Paris Peace Conference: A study of the diplomacy of Ioan I. C. Brătianu / S. Spector . – New-York : Bucman Asociatas, 1962. – 196 p.
48. Vasiliev V. Sciţii agatîrşi pe teritoriul României / V. Vasiliev. – Cluj – Napoca : Editura Docia, 1980. – 186 p.

В статье сделан анализ новейшего периода историографии украинского вопроса в политике Румынии (1918–1927г.). Главное внимание уделено освещению украинско-румынских политических отношений. Указано на конъюнктурный характер отдельных публикаций. Автор предостерегает от односторонних оценок двусторонней проблематики. Сделано верификацию историографических концепций данной проблематики.

Ключевые слова: *континуитет, дискредитация, рудимент, конъюнктура, манипуляция.*

The article presents an analysis of the latest period in historiography of Ukrainian issue in Romanian politics (1918–1927). It is focused on elucidation of Ukrainian- Romanian political relations. Indicated on the opportunistic nature of the individual publications. The author warns against unilateral evaluations of bilateral issues. The verification of historiographical concepts of these issues is made.

Keywords: *continuity, discredit, vestige, conjuncture, manipulation.*